

Azərbaycan-Özbəkistan: kənd təsərrüfatında strateji tərəfdaşlığın yeni mərhələsi

"Son illər Azərbaycan və Özbəkistan arasında formalaşan siyasi və iqtisadi münasibətlər strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə yüksəlib. Bu əməkdaşlıq yalnız diplomatik əlaqələr və neft-qaz sektorları ilə məhdudlaşmır, həm də kənd təsərrüfatı sahəsində ciddi dönüş yaradır. Əsas diqqət mədəni-tarixi yaxınlıq, qarşılıqlı iqtisadi maraqlar və kənd təsərrüfatı sahəsində tamamlayıcı üstünlüklərin birləşdirilməsinə yönəlib. Ölkələrimizin aqrar sahədə əməkdaşlığı həm ticarət dövriyyəsində, həm də aqrotexniki və emal sahələrində yeni imkanlar yaradır. Bu əməkdaşlıq təkcə məhsul alqı-satqısı ilə kifayətlənmir, eyni zamanda kənd təsərrüfatının strukturlaşmasında, yeni texnologiyaların tətbiqində və elmi əlaqələrin inkişafında da özünü göstərir".

Bu fikirlər Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzinin baş mütəxəssisi Eldar Quliyevin "Azərbaycan və Özbəkistan: Kənd təsərrüfatında strateji tərəfdaşlığın yeni mərhələsi" adlı məqaləsində yer alıb. AZƏRTAC məqaləni təqdim edir.

İqtisadi dinamika və məhsul müxtəlifliyi

Azərbaycan ilə Özbəkistan arasında kənd təsərrüfatı məhsullarının idxal-ixrac əlaqələri son illərdə ciddi şəkildə genişlənmiş, ticarət dövriyyəsində nəzərəcarpacaq artım müşahidə olunmuşdur. Bu dinamika xüsusilə 2022-2024-cü illərdə daha qabarıq şəkildə özünü göstərmiş, təkcə ümumi dəyərin deyil, həm də məhsul çeşidlərinin və qarşılıqlı ehtiyacların daha dəqiq uyğunlaşdırılmasının əlaməti olmuşdur. Azərbaycanın Özbəkistandan idxal etdiyi məhsullar əsasən qurudulmuş meyvələr (xüsusilə üzüm və ərik), paxlalılar (ağ lobya, noxud və s.), qabıqlı qoz-fındıq, pambıq ipliyi və aqrokimyəvi vasitələrdən ibarətdir. Bu məhsullar həm yerli emal və istehsal zəncirinə daxil edilir, həm də daxili bazarın tələbatını qarşılamaq üçün istifadə olunur.

Məsələn, 2023-cü ildə qurudulmuş meyvələrin idxal dəyəri 14 milyon ABŞ dollarını keçmiş, təkcə qurudulmuş üzüm üzrə bu göstərici 8,7 milyon dollar səviyyəsində olmuşdur. Paxlalı məhsullar və yerfistığı idxalında da əhəmiyyətli artım qeydə alınmışdır ki, bu da Özbəkistanın bu sahədəki istehsal gücü ilə Azərbaycanın daxili bazar tələbatının uyğunlaşmasını göstərir.

İxracda gəldikdə Azərbaycan Özbəkistana əsasən alma, üzüm, nar, fındıq, badam, həmçinin kərə yağı və uşaq qidaları göndərir. 2024-cü ilin ilk aylarında alma və fındıq ixracında əhəmiyyətli artım müşahidə edilmişdir. Bu məhsullar ölkəmizin iqlim və torpaq şəraitinin təbii üstünlüklərindən qaynaqlanır.

Bununla yanaşı, aqrokimyəvi vasitələrin, -pestisidlər, herbisidlər, funqisidlər, - idxalı da sürətlə artmışdır. Bu, təsərrüfatların texnoloji təminatının yaxşılaşmasını və aqrar sahədə intensiv istehsala keçid tendensiyasını əks etdirir. Beləliklə, ticarət dövriyyəsi yalnız məhsul mübadiləsi ilə deyil, həm də texnoloji transformasiyanın sürətlənməsi ilə ölçülür.

İdxal və ixracda quru və təzə məhsulların paralel üstünlük təşkil etməsi ixtisaslaşmanın və qarşılıqlı ehtiyacların tamamlayıcılığının bariz nümunəsidir. Azərbaycanın məhsuldar torpaqları, əlverişli iqlim və mövsümi rəngarəngliyi təzə meyvə-tərəvəz istehsalını dəstəkləyir. Özbəkistan isə məhsulların emalı, qurutma və qablaşdırılması sahəsində qabaqcıl təcrübəyə malikdir. Bu iki modelin birləşməsi hər iki ölkəyə daha keyfiyyətli, dəyər əlavə olunmuş məhsullar istehsal etmək və üçüncü bazarlara çıxmaq imkanı verir.

Bu ticarət münasibətləri, sadəcə, iqtisadi alqı-satqı deyil, eyni zamanda ixtisaslaşmanın, istehsalın dərinləşdirilməsinin və regional əmək bölgüsünün inkişafının göstəricisidir. Beləliklə, 2022-2024-cü illər üzrə statistik göstəricilərdən çıxan nəticə ondan ibarətdir ki, Azərbaycan-Özbəkistan kənd təsərrüfatı ticarəti strukturlaşmış və stratejiyönümlü əməkdaşlıq modelinə çevrilməkdədir.

2025-ci ilin yanvar-aprel aylarında Azərbaycan ilə Özbəkistan arasında kənd təsərrüfatı məhsulları üzrə ticarət əlaqələri inkişafını davam etdirib. Bu dövrdə Azərbaycanın Özbəkistandan ümumi idxal həcmi 156,3 milyon ABŞ dolları, Özbəkistana ixracı isə 14 milyon ABŞ dolları təşkil edib.

Kənd təsərrüfatı və emalı məhsulları üzrə idxalda 26,3 milyon ABŞ dolları həcmində ticarət həyata keçirilib. İdxalın əsas məhsulları arasında tərkibində bütün əvəzədiciləri olan və ya olmayan çəkməli digər bütün (30 faiz), qabığı təmizlənməmiş yunan qozu (18 faiz), qurudulmuş üzüm (11 faiz), quş yumurtası (7 faiz) və ağ xırdadənəli lobya (4 faiz) xüsusi yer tutub.

İxracda isə ümumi həcmi 4,5 milyon ABŞ dolları təşkil edən məhsullar arasında kərə yağı (27 faiz), uşaq yeməkləri (14 faiz), təzə alma (14 faiz), qabıqlı badam (12 faiz), qabığı təmizlənməmiş meşə fındığı (5 faiz) və pambıq yağının ekstraksiyası nəticəsində alınan cecələr (4,5 faiz) üstünlük təşkil edib.

Bu göstəricilər Azərbaycan və Özbəkistan arasında kənd təsərrüfatı sahəsində ticarətin yalnız həcmi deyil, həm də məhsul çeşidlərinin zənginliyi və qarşılıqlı ixtisaslaşmanın dərinləşməsi baxımından inkişaf etdiyini təsdiqləyir.

Aqroklasterlər və birgə təşəbbüslər

Tərəflər arasında əməkdaşlığın daha bir perspektivli istiqaməti birgə aqroklasterlərin yaradılmasıdır. Bu klasterlər istehsalatdan başlayaraq məhsulun emalına, qablaşdırılmasına və ixracına qədər olan zənciri vahid sistemdə birləşdirir. Azərbaycanın "Fruits Season Group" şirkəti artıq Özbəkistanda - Nəmanqan və Daşkənd bölgələrində müasir aqroklasterlər qurmağa başlayıb. Bu nümunə iki ölkə arasında praktiki əməkdaşlığın uğurlu modelinə çevrilməkdədir.

Özbəkistan isə Azərbaycanın kooperativ təşkilatçılığı sahəsindəki təcrübəsindən yararlanaraq fermer birliklərini gücləndirməyə başlayıb. Bu sahədə qarşılıqlı təlimlər və elmi seminarlar da təşkil olunur.

Logistika və dəhlizlər - əməkdaşlığın əsas arteriyaları

Azərbaycan və Özbəkistan arasında kənd təsərrüfatı məhsullarının dövriyyəsini sürətləndirən əsas amillərdən biri də nəqliyyat infrastrukturudur. Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu, Ələt Beynəlxalq Dəniz Limanı və Orta dəhliz layihələri iki ölkə arasında məhsul daşınmasını sadələşdirir. Zəngəzur dəhlizinin işə düşməsi ilə isə Azərbaycan Mərkəzi Asiya ilə, Özbəkistan isə Avropa ilə daha sürətli və təhlükəsiz əlaqə qura biləcək. Bu nəqliyyat arteriyaları sayəsində kənd təsərrüfatı məhsullarının təzə və keyfiyyətli şəkildə bazarlara çatdırılması təmin olunur. Bu isə təkcə iqtisadi səmərəlilik deyil, həm də rəqabət qabiliyyətinin qorunması baxımından mühüm amildir.

Aqrar elmi və texnoloji əməkdaşlıq

İki ölkə arasında əməkdaşlıq təkcə ticarət və logistika ilə məhdudlaşmır. Aqrar təhsil və tədqiqat sahəsində də birgə layihələr inkişaf etdirilir. Universitetlərarası razılaşmalar, elmi-tədqiqat institutları arasında əməkdaşlıq, elektron platformalar üzərindən məlumat mübadiləsi və "ağıllı əkinçilik" texnologiyalarının tətbiqi diqqət mərkəzindədir. "Elektron kabinet" sistemləri, rəqəmsal monitoring və sensor texnologiyaları fermerlər üçün daha çevik idarəetmə imkanı yaradır. Bu texnologiyalar məhsuldarlığı artırmaqla yanaşı, resursların (su, gübrə və s.) səmərəli istifadəsinə də şərait yaradır.

Türk dünyasında iqtisadi sinerji

Azərbaycan-Özbəkistan əməkdaşlığı təkcə ikitərəfli deyil, həm də türk dünyasında iqtisadi inteqrasiyanın mühüm bir dayacağı kimi dəyərləndirilir. Türk Dövlətləri Təşkilatı çərçivəsində aqrar əməkdaşlıq, innovasiya və ticarət əlaqələri yeni keyfiyyət mərhələsinə qədəm qoyur. Azərbaycanın məhsuldar torpaqları və iqlim şəraiti ilə, Özbəkistanın emal və aqrotexnoloji imkanları birləşdikdə, bu sinerji daha böyük regional gücə çevrilə bilər. Bu əməkdaşlıq eyni zamanda ərzaq təhlükəsizliyinin möhkəmləndirilməsi və üçüncü ölkə bazarlarına çıxış baxımından da strateji əhəmiyyət kəsb edir.

Gələcəyə baxış və iqtisadi nəticə

Bütün bu faktlar onu göstərir ki, Azərbaycan və Özbəkistan arasında kənd təsərrüfatı əməkdaşlığı artıq strateji xarakter alıb və yalnız statistik göstəricilər deyil, həm də dərin strukturlaşma ilə müşayiət olunur. Emal müəssisələri, aqroparklar, logistika sistemləri və elmi əməkdaşlıq bu əlaqələrin dayanıqlı inkişafını təmin edir. Gələcəkdə bu model regionun digər ölkələri üçün nümunə ola bilər. Azərbaycan və Özbəkistan birlikdə Qafqaz və Mərkəzi Asiyanın aparıcı kənd təsərrüfatı və ərzaq ticarəti mərkəzinə çevrilmək gücünə malikdirlər.